

Міністерство освіти і науки України
Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського
Факультет фізичної культури та спорту

Кафедра ТМФВ

ЛЕКЦІЯ № 8

з дисципліни ПЕДАГОГІКА

тема:

Стан розвитку школи, освіти і педагогічної думки в Україні у другій
половині ХХ – на початку ХХІ ст. (2 год).

для студентів ІІ курсу

СТУПІНЬ БАКАЛАВРА

Галузь знань 01 Освіта

Код та найменування спеціальності 014 Середня освіта

Предметна спеціалізація 014.11 Середня освіта (Фізична культура)

Освітні програми Середня освіта: Фізична культура, спортивно-масова
робота та туризм,

Середня освіта: Фізична культура та Захист Вітчизни

Галузь знань 01 Освіта

Код та найменування спеціальності 017 Фізична культура і спорт

Освітня програма Фізична культура і спорт: Тренер з видів спорту

Розробила:

к.п.н., доцент кафедри ТМФК

Литвиненко О.М.

Лекція 8: Стан розвитку школи, освіти і педагогічної думки в Україні у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

План

1. Стан розвитку школи, освіти і педагогіки на Україні в 40 – 80-і роки.
2. Життя та педагогічні погляди В.О.Сухомлинського
3. Основні напрями нової освітньої політики України на порозі ХХІ ст.

Література:

2. Розвиток освіти і педагогічної думки на Україні / за ред.. М.Д.Ярмаченко. – К., 1991.
3. Сухомлинська О.В. Біографія В.О.Сухомлинського у світлі наукового аналізу // Рідна школа. – 1993. – № 8.
4. Сухомлинський В.О. Моя педагогічна система // Рідна школа. – 1988. – №№ 6, 7, 8, 9.
5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори у 5-ти томах:
 - “Серце віддію дітям”;
 - “Народження громадянина”;
 - “Бачити себе”;
 - “Батьківська педагогіка”.
6. Шегута М. А., Плетньов М. В. **ОСВІТА ХХІ століття: сучасні реалії, проблеми, перспективи** // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка Електронний ресурс : <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/104/18512-osvita-xxi-stolittya-suchasni-reali%D1%97-problemi-perspektivi.html>

1. Стан розвитку школи, освіти і педагогіки на Україні в 40 – 80-і роки.

З 1939 р. до основних територій України була приєднана Західна Україна і там радянська влада почала інтенсивно запроваджувати свої порядки. У західноукраїнських школах вводились радянські навчальні плани, місце польської мови займала російська. Вивчення польської історії і культури знімалося, а натомість шкільні підручники наповнювалися антирелігійною пропагандою та статтями про діяльність більшовицьких вождів. Позитивним було те, що у школи Західної України (передусім сільські) прийшла рідна мова, освіта оголошувалася безкоштовною. Але перебудова школи на радянський манер супроводжувалася її русифікацією (всі команди на уроках фізичної культури подавалися російською мовою, у роботі з дітьми використовувалися російськомовні пісні, вірші, ігри тощо) та активним вилученням з неї «націоналістичних елементів». Замовчувалися невігідні центральному урядові українські культурні діячі і їх ідеї, одночасно оспівувалася керівна роль комуністичної партії. Атеїстична радянська школа не допускала церкву до пропагування української духовності. Все це виховувало у школярів байдужість до національних питань. Великих збитків українській школі нанесли німецькі окупанти. За період окупації фашисти знищили на території України 8 тис. шкіл і зруйнували 10 тис. шкільних приміщень. Метою їхньої шкільної політики на загарбаних територіях було онімечення населення та

виховання покірності німецькому рейху. Гітлер вважав, що освіта для завойованих східних народів може згубно впливати на інтереси Німеччини.

23 січня 1942 року виходить постанова Раднаркому СРСР «Про заходи по боротьбі з безпритульністю серед дітей», створюються притулки і розподільники для дітей – сиріт, дитячі будинки.

З 1943 року почалось відновлення роботи школи в районах України, визвольних від окупації. 31 грудня 1943 року Раднарком УРСР прийняв постанову **«Про організацію обліку дітей і підлітків віком від 7 – 15 років і «Про порядок контролю за виконанням закону про обов’язкове загальне навчання»**. У серпні 1943 року були прийняті «Правила для учнів», в школах було запроваджено цифрову п’ятибальну систему оцінки успішності та поведінки учнів.

Після закінчення війни в Україні розпочалась розбудова народного господарства, відновлення роботи загальноосвітньої школи. У 1949 році запроваджено **обов’язкове семирічне навчання**, 1956 рік створено новий тип шкіл – **школа – інтернат**, куди приймалися діти одиноких матерів, інвалідів, сироти.

24 грудня 1958 року прийнято закон **«Про зміцнення зв’язку школи з життям та про дальший розвиток системи освіти в СРСР»**, в якому зазначалось:

- загальна обов’язкова восьмирічна школа для дітей віком від 7 до 15-16 років;
- повна середня для підлітків і молоді 15-18 річного віку (денні середні школи, вечірні і заочні середні школи);
- школи – інтернати, спеціальні школи – інтернати для дітей звадами фізичного та розумового розвитку;
- технікуми та інші середні навчальні заклади.

Розвиток освіти і педагогіки у 60 –ті роки

Постановою від 10 серпня 1964 року «Про зміни терміну навчання у середніх ЗОШ». **Школа стала 10-річною.** Суттєвим у 60-ті було впровадження в школі кабінетної системи навчання. Розпочинає діяльність новаторський рух серед вчителів – ентузіастів, запроваджуються нові методи навчання: проблемне, програмоване навчання, дослідницький метод. На цей період припадає діяльність видатного педагога В.О.Сухомлинського.

Розвиток освіти і педагогіки у 70 – 80 роки.

У 1970 році було прийнято новий Статут середньої ЗОШ: випускники 8-річної школи могли продовжувати навчання в 10-ти річних школах, середніх спеціальних навчальних закладах – технікумах (3-4 роки навчання), а також в школах робітничої і селянської молоді. Всі ці навчальні заклади давали повну середню освіту і атестат зрілості.

З метою стимулювання росту кваліфікації вчителів запроваджувалась атестація вчителів і присвоювались звання «старший вчитель» і «вчитель - методист».

2. Життя та педагогічні погляди В.О.Сухомлинського

Василь Олександрович Сухомлинський народився у незаможній селянській родині 28 вересня 1918 року в с. Василівка Онуфріївського району Кіровоградської області .

- Навчався Сухомлинський у Василівській семирічці (1926-1933).
- Влітку 1934 р. він розпочав навчання у Кременчуцькому педагогічному інституті, проте через хворобу мусив залишити навчання.
- З 1935 року працював вчителем української мови й літератури у школах Онуфріївського району.
- 1936-1938 рр. навчався на заочному відділі Полтавського педагогічного інституту, де здобув кваліфікацію вчителя української мови та літератури.
- З 1938 року і до початку Великої Вітчизняної війни Сухомлинський працює вчителем української мови й літератури і завідує навчальною частиною Онуфріївської середньої школи.
- У липні 1941 року він був призваний до лав Червоної Армії. 9.02.1942 року в бою під Ржевом був тяжко поранений і понад чотири місяці лікувався в евакогоспіталях.
- З червня 1942 року по березень 1944 року Сухомлинський працює директором і вчителем російської мови та літератури в смт. Ува Удмурської АРСР.
- Навесні 1944 року Сухомлинський разом з дружиною переїжджає до смт. Онуфріївка Кіровоградської області, де протягом чотирьох років очолює Онуфріївський районний відділ народної освіти та викладає у школі за сумісництвом.
- 1948 року його призначають, у зв'язку з особистими клопотаннями, директором Павлівської середньої школи.
- У 1955 р. В.Сухомлинський захищає кандидатську дисертацію *"Директор школи - керівник навчально-виховної роботи"* у Київському університеті ім. Т. Шевченка. Через рік виходить з друку його перша монографія *"Виховання колективізму у школярів"*.
- У 50-х роках В.Сухомлинський написав ще кілька монографій: *"Педагогічний колектив середньої школи"*, *"Виховання патріотизму у школярів"*, *"Виховання комуністичного ставлення до праці"*.

- Починаючи з 1960 р., виходять з друку його праці: *"Духовний світ школяра"*, *"Праця і моральне виховання"*, *"Як ми виховали мужнє покоління"*, *"Виховання особистості в радянській школі"*, *"Павлиська середня школа"*.

- У 1957 р. його обирають членом-кореспондентом АПН РСФСР, а в 1958 р. Міністерство освіти УРСР присвоїло йому звання заслуженого вчителя школи УРСР.

- У другій половині 60-х Василь Олександрович готує трилогію з проблем формування особистості у загальноосвітній школі: *"Серце віддаю дітям"*, *"Народження громадянина"*, *"Листи до сина"*. Щодо першої частини трилогії, то вона була вперше надрукована в тодішній Німецькій Демократичній Республіці, а у 1969 р. - в Україні. Пізніше (1974) книга була удостоєна Державної премії УРСР.

-У 1968 р. В.Сухомлинського обирають делегатом Всесоюзного з'їзду вчителів і присвоюють звання **Героя Соціалістичної праці**. Останніми роботами вченого стали *"Батьківщина в серці"* та *"Батьківська педагогіка"*, які вийшли друком у 70-ті роки.

- 2 вересня 1970 року Василя Олександровича не стало.

Основні педагогічні ідеї

НАВЧАННЯ Й ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ 6-РІЧНОГО ВІКУ

У 1951 році, як писав В.Сухомлинський у книзі *"Серце віддаю дітям"*, він розпочав навчання шестирічних першокласників. Ідея більш раннього навчання дітей постійно супроводжувала педагогічні пошуки вчених. Однак, на терені колишнього СРСР довготривалий експеримент з навчання шестирічок було розгорнуто саме у Павлиші.

Вчений називав свій експеримент підготовкою дітей до систематичного навчання. Однак навіть короткий аналіз *"школи радості"* дозволяє вважати, що це була цілісна система навчання дітей шестирічного віку. При цьому педагог враховував такі особливості дитячого мислення, як образність, пластичність, емоційна збудливість думки. Саме на них спирався вчений, коли проводив з дітьми уроки *"живої думки"*.

У початковій школі педагог домагався того, щоб навчання було частиною багатого духовного життя, яке б сприяло розвитку дитини, збагачувало її розум. Він категорично засудив навчання, що зводиться до тренування пам'яті, зубріння, механічного заучування та одноманітності.

Навчання в "зелених класах", складання книжок-картинок про природу, подорожі на природу, проведення уроків мислення, використання і розв'язування задач із "живого задачника", кімната казки, острів чудес, куточок краси, використання в духовному житті пісні, книжки, проведення

свят Матері, троянд, польових квітів, праця в Саду Матері, написання дітьми оповідань, казок — ці та інші знахідки педагога сприяють розумовому розвитку дітей, засвоєнню духовних цінностей свого народу.

Щодо виховного впливу **казки** на особистість шестирічного школяра, то В. Сухомлинський, природно, є новатором. Тому у Павлиській школі вперше у ті роки була обладнана дитяча кімната казки. При цьому кімната була незвичною не лише за інтер'єром, але й за змістом діяльності дітей у ній.

У багатій спадщині В.О. Сухомлинського окремо слід зазначити педагогічні казки для дітей, які окремими виданнями обнародовані уже після смерті їх автора.

Педагогічні казки В.О. Сухомлинського — дивосвіт малят, розкритий очима мудрого наставника, який не повчає дітей, не спонукає чи заохочує їх, а просто йде поруч дітлахів, інколи ніби ще й десь за молодшими школярами, радіючи разом з ними кожному новому відкриттю.

Педагогічні казки В.О. Сухомлинського нібито опосередковано, непомітно зовні, але активно й ефективно виховують у дітей дошкільного і молодшого шкільного віку найкращі людські почуття щиросердності і любові до всього прекрасного, формують перші навички людяності у взаєминах між юними особистостями.

- **В.Сухомлинський про формування гуманної особистості**

Новаторським за своєю суттю є положення педагога про гармонію суспільних та індивідуальних потреб у структурі особистості. У тогочасній педагогіці згадане положення зводилось до того, що особисті інтереси мають підпорядковуватися потребам колективу, суспільства. Тому кардинально змінюється і саме співвідношення особистості і колективу.

В.Сухомлинському вдалося створити умови де б дитина і в школі може виявляти власні найнеповторніші грані діяльності та поведінки. Суттєвим є те, що у системі В.Сухомлинського дитина наділялася значною автономією. Але вчений, розуміючи різницю рівнів задатків і здібностей дітей, продовжував удосконалювати гуманний стиль взаємин у колективі, підсумовуючи, що саме формування моралі поведінки у школярів дозволяє мати рівні можливості для гуманного, морального зростання.

Цій проблемі присвячено більшість робіт педагога. На його думку, ідея **людяності** насамперед реалізується через розвиток всіх потенціальних, інтелектуальних і фізіологічних можливостей особистості. Всебічно розвинена особистість втілює в собі повноту і гармонію сил, здібностей, пристрастей, потреб, які визначають моральну, ідейну, громадянську, розумову, творчу, трудову, естетичну, емоційну, фізичну досконалість. Педагог наголошував, що працюючи над втіленням в практику ідеї всебічного розвит-

ку ніколи не можна досягти однакової межі інтелектуального збагачення, пізнання, духовного удосконалення. Ця нерівність визначається **природою дитини**, її родинним оточенням, соціальним середовищем. Зрештою цю нерівність відчувають і самі діти,

Загалом, виховання **гуманності**, на думку педагога, починається з виховання любові до всього живого, до матері, бабусі, рідних. У книгах *"Серце віддаю дітям"*, *"Народження громадянина"*, *"Павлівська середня школа"* педагог розкриває конкретні форми становлення гуманної поведінки дітей. Серед них: створення лікарень для пташок і тварин, допомога немічним, участь в естетизації школи і селища тощо. Формуванню гуманізму дітей сприяло також створення галереї портретів матерів найвідоміших людей світу.

В умовах гуманізації виховання вчений по-новому осмислював суть взаємин колективу і кожного вихованця, розвивав ідеї А.С.Макаренка щодо виховного впливу колективу на дитячу особистість. У роботах *"Виховання колективізму у школярів"*, *"Духовний світ школяра"*, *"Розмова з молодим директором школи"* він встановлює принципи взаємозалежностей особистості і колективу. На думку педагога, колектив лише тоді позитивно впливає на становлення кожного вихованця, коли сам має насичене духовне життя та складається з яскравих особистостей. За цих умов кожен вихованець здатен впливати на загальний стиль взаємин у колективі, збагачуючи при цьому один одного, що дозволить гармонізувати взаємини у дитячому співтоваристві.

Навчальну діяльність Сухомлинський розглядав як необхідну умову формування духовно багатой особистості. Вона (діяльність) має бути активною і творчою, чому допомагають спеціальна організація розумової праці на уроках і в позакласний час, включення учнів до творчості, пошуково-експедиційної роботи тощо. Обстоюючи необхідність на кожному уроці вольових зусиль, емоційного пробудження розуму дитини, інтелектуального натхнення учнів у пошуковій діяльності, Сухомлинський водночас засуджує псевдоноваторські ідеї щодо ефективності навчання, створення обстановки постійного розумового напруження на уроці: "Не втратити на уроці жодної хвилини, жодної миті без активної розумової праці, що може бути найрозумнішим у такій тонкій справі, як виховання людини. Така цілеспрямованість у роботі вчителя просто означає: витиснути з дітей все, що вони можуть дати. Після таких "ефективних" уроків дитина повертаються додому стомленою. Вона легко роздратовується і збуджується"¹.

- **Морально-трудове виховання школярів**

У праці **"Як виховати справжню людину"** подається моральний ідеал, який увібрав у себе найкращі риси українського народу. В ній розкриваються

конкретні принципи, істини, повчання, настанови, рекомендації тощо. Подаються вони у вигляді правил, законів як **14 Законів дружби, правил "Десять не можна", "Дев'ять негідних речей"** та ін., що складають азбуку моральної культури. В ній розкриваються зміст і методика роботи з виховання у дітей любові до Батьківщини і громадянства, ставлення до людей і обов'язку перед ними, ставлення до батьків, рідних, близьких, розуміння життя, добра і зла в ньому, виховання високих моральних якостей і норм поведінки тощо. На підставі багаторічної практичної роботи в школі автор у цій праці вперше у вітчизняній педагогіці глибоко розкриває суть таких понять, як **людяність, патріотизм, відповідальність, гідність, терпимість, тактовність** і т. ін. На конкретних прикладах подається методика утвердження в юних душах почуття совісті, сорому, справедливості, скромності, щедрості, милосердя.

У праці *"Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості"* В.О.Сухомлинський пише: "Праця і тільки праця - основа всебічного розвитку особистості. Не може бути й мови про всебічний розвиток, якщо людина непізнала радості праці". Заслугою вченого є розроблення ним, у книзі *"Павлиська середня школа"*, принципів трудового виховання: єдність трудового виховання і загального розвитку особистості - морального, інтелектуального, естетичного, фізичного; розкриття та розвиток індивідуальності в праці; раннє включення у продуктивну працю; різноманітність видів праці; постійність, неперервність праці; елементи продуктивної праці дорослих у дитячій праці; творчий характер праці, поєднання зусиль розуму і рук; спадкоємність змісту трудової діяльності; цілісний

- **Родинне виховання**

В.О.Сухомлинський першим у вітчизняній педагогіці 50-х років розпочав організацію педагогічного просвітництва батьків. Про це він пише в *"Стюдах о коммунистическом воспитании"*.

Висока гуманістична позиція В.О. Сухомлинського виявилася і в його ставленні до сім'ї. Він вважав, що гармонійний, всебічний розвиток можливий лише за умови, коли школа і сім'я будуть діяти одноставно і стають одностайними у спільній роботі. У багатьох своїх творах педагог показав як розвиток особистості залежить від культури батька й матері, як пізнаються людські стосунки і суспільне оточення на прикладі батьків.

У зв'язку з тим, що не всі батьки готові виконувати свої батьківські обов'язки, педагог рекомендує створити "батьківські школи". У практиці такої школи, створеній при Павлиській середній школі на Кіровоградщині, діяло сім груп, до яких входили батьки за такими ознаками: батьки-молодята, батьки дітей дошкільнят, батьки учнів I—II класів, III—IV класів, V—VIII

класів, VIII—XI класів та батьки, діти яких мали відхилення в розумовому і фізичному розвитку. Заняття в "Батьківській школі" проводилися регулярно, двічі на місяць. До роботи з батьками залучалися керівники школи, вчителі, лікарі, практикувалися виступи батьків з досвіду сімейного виховання.

В.О. Сухомлинський високо цінував роль Батька і Матері, старших у сім'ї, стверджуючи: "Людина в своєму моральному розвитку стає такою, яка в неї мати, точніше, яка гармонія любові і волі в її духовному світі"; "...батько народжує і виражає, продовжує, розвиває себе в своєму синові й дочці, вливаючи своє духовне начало з духовним началом матері". Така висока оцінка місії матері і батька збігається з народно-педагогічним уявленням про роль батьків.

Розвиваючи культ жінки-Матері, започаткований у вітчизняній педагогіці Т.Г. Шевченком, В.О.Сухомлинський на практиці розробляє систему роботи з утвердження цього культу в духовному житті дітей.

Навчання батьків здійснювалося диференційовано. Як вважав педагог, батьки мають вчитися стільки ж років у батьківській школі, скільки й діти. Загалом у педагогічній системі В. Сухомлинського утвердилася певна система родинно-шкільного виховання, за якою батьки повинні були стати активними помічниками вчителів. Цьому сприяло не лише навчання батьків, але й спільне проведення свят і традицій, різноманітної суспільно-корисної діяльності.

У *"Батьківській педагогіці"* вчений кардинально, по-новому осмислює взаємозв'язки родини і школи. Головним у цьому зв'язку виступає глибоке народне підгрунття. Спираючись на народні бувальщини, легенди, оповіді, вчений розкриває кращі набутки етнічних засад виховання. За Сухомлинським, кожен народ продукує свою систему етнічних цінностей, яка найповніше відображає його ментальність, особливості національної свідомості. Ці цінності народ відтворює і розвиває через мову, літературу, мистецтво, фольклор, виробничі відносини, побут, а також через звичаї і традиції.

Отже, у зазначеній вище книзі автор доступно, яскраво й образно показує зразки родинного виховання дітей та молоді з урахуванням етнічних засад нашого народу.

У праці *"Як виховати справжню людину"* він радить майбутнім матерям і батькам вивчати історію свого народу, виробляти шанобливе ставлення до близьких, оскільки святими, за його переконанням, є слова: народ, мати, батько, син.

У *"Листах до сина"* й *"Листах до дочки"* вчений підтверджує своє переконання і дає конкретні поради щодо підготовки молоді до родинного життя.

- **Ідеї становлення вчителя-вихователя**

У центрі уваги видатного педагога є діяльність вчителя, його проблеми, багатогранна діяльність, культура спілкування з дітьми, педагогічної майстерності, духовності, підготовки вчителів у навчальних закладах тощо. *"Сто порад вчителю"* — праця, яка має стати постійним порадищем вчителя, як і інші його визначні твори, що мають пізнавальне значення для освітніх працівників, педагогічної громадськості.

Розглядаючи діяльність вчителя, В.О. Сухомлинський вважав, що джерелом його творчої індивідуальності є **книга, особиста бібліотека**. Її призначення полягає в тому, щоб вводити вихованців у світ книги. Педагог називав бібліотеку найважливішою складовою своєї педагогічної системи. У бібліотеці Сухомлинського був золотий фонд світової культури: художні твори найвидатніших письменників усіх народів, література про людей і людство; з мистецтва, з різних галузей природничих знань і математики, фізики, хімії, біології, геології, мінералогії, астрономії, медицини. Окремо у бібліотеці були представлені книги про мови народів світу, посібники для самостійного вивчення мов, словники, книги іноземними мовами тощо.

В.О. Сухомлинський радить вчителю мати свою особисту бібліотеку, аби можна було повсякденно користуватися книгами, читати й перечитувати їх, щоб вводити у світ книг своїх вихованців. У статті *"Моя педагогічна система"* він пише: *"Я не уявляю собі скільки-небудь сильного впливу на своїх вихованці! якби кожен з них поступово не був уведений у цей чудовий світ - світ книги"*.

У *"Павлицькій середній школі"* В. Сухомлинський розкриває складові педагогічної професії. При цьому він на конкретних прикладах показує особливості становлення керованого ним колективу. Природно, що найважливішим у педагогічній діяльності, за його переконанням, є любов і повага до дітей. Без сумніву, Василь Олександрович сам був феноменальним вчителем, оскільки, за винятком біології, хімії і фізики у старших класах, сам міг провести будь-який урок (і проводив). Звичайно, він насамперед постійно збагачувався знаннями. Його бібліотека включала всю тодішню не лише фахову, а й соціологічну, психологічну, педагогічну літературу, яка видавалася в тодішньому Союзі РСР. Маловідомим є той факт, що коли вчителі словесності й класоводи відмовилися писати творчі роботи, то на засіданні психологічного семінару він поставив на обговорення 20 (як йому здавалося, кращих) власних творів.

У книзі *"Сто порад вчителю"* вчений розкриває технологію власної творчості (поради молодим учителям-початківцям, педагогам-вихователям, творчим особистостям. Подає поради щодо зміцнення учителів поняття "покликання вчителя" (як його формувати, які якості необхідно мати вчителю-вихователю, як навчитись виховувати себе, власну самодисципліну та боротись з лінощами) . У *"Розмові з молодим директором школи"* він стверджував , що керівник повинен постійно вдосконалюватись, щоб бути ерудованим, володіти мистецтвом викладання та навчання. Загалом сам Сухомлинський читав всі навчальні курси у старших класах (крім математики і біології). Досить цікавою у цьому зв'язку є система аналізу уроків молодих вчителів, яку він здійснював.

Основні напрямки нової освітньої політики України на початку ХХІ ст.

У період трансформації суспільства на основі Акту проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р., схваленого того ж року 1 грудня всенародним референдумом, Закону України «Про загальну середню освіту», а також державної національної програми «Освіта. Україна ХХІ століття» визначено мету, вказано орієнтири, розроблено завдання, засади діяльності, окреслено зміст навчально-виховного процесу.

1. Альтернативними до загальноосвітньої школи стали ліцеї, гімназії, школи, академії.

2. Переосмислюються відомі і засвоюються нові типи навчання: альтернативне, розвивальне, проблемне, модульне, диференційоване.

3. Йде оволодіння новими інформативними технологіями, кооперативна технологія, проективна технологія та ін.

4. Школи оволодівають психометричними тестами та оволодівають новими діагностичними методами.

5. перехід від державного до державно – громадського управління, що прискорює появу альтернативних закладів освіти, а саме: авторських шкіл (М. Чумарної, М. Гудзика); шкіл різних форм власності (державної, комунальної, приватної, колективної); шкіл з спеціальним нахилом, шкіл для дітей обдарованих, а також малоздібних і з деструктивною поведінкою. Сучасна структура знань змінюється в бік інтегративного навчання. Створюються курси «Екологія і людина», «Світ і людина », «Людина і суспільство», створюються підручники «Довкілля», які інтегративно формують нову науково - природничу модель освіти.

6. «Національна доктрина розвитку освіти »(2002р.) вказує стратегію на основні напрямки розвитку освіти у ХХІ ст.:

- розвиток людини, як головної мети;
- Постійне оновлення змісту освіти та організації навчально – виховного процесу, відповідно до демократичних цінностей;
- Обов’язкове оволодіння державною мовою
- Впровадження інформаційних технологій в освіті.
- Концепція загальної середньої освіти (12 річна школа).

Особистісна орієнтація, яка є визначальним напрямом державної політики щодо розвитку освіти, несе нові технології, організаційні форми усіх типів, новий зміст освіти. Переорієнтація цілей освіти з позицій соціальної ролі людини в площину всебічного розвитку особистості принципово змінює основні пріоритети освіти.

Академік І.Зязюн визначає три напрямки творення української національної школи:

1. Розроблення нових фундаментальних педагогічних ідей; створення експериментальних і альтернативних шкіл.
2. Вхід освіти країни в інтегровану світову культуру, демократизація освіти, створення безперервної освіти, вибір програм навчання, гуманізація освіти.
3. Відновлення і подальший розвиток традицій української освіти, осмислення проблеми школа і сім’я.

3. Основні напрями нової освітньої політики України на порозі ХХІ ст.

Слід визнати, що наука й освіта в Україні, як між іншим, і в Росії, знаходяться в занедбаному стані. Надмірна заорганізованість роботи вищої школи, постійна регламентація наукових колективів, недостатня увага держави до матеріального стану викладачів та наукових працівників зумовлюють невисокий рівень спеціалістів, відставання науки вищої школи не тільки від світового рівня, а й від рівня наших академічних стандартів. Спостерігається помітне зниження творчої активності педагогів і студентів.

Аксіома: не може бути свободи творчості в людини, яка матеріально не забезпечена! Держава, у якій учитель, викладач, доцент чи професор заробляють менше, ніж водій автобуса, не має майбутнього. Це аксіома.

Школа, як кажуть сучасні дослідники, - це такий соціальний інститут, який швидко всмоктує всі державні біди й катастрофічно довго від них позбавляється. Справа в тому, що недоліки освіти стають для всіх очевидними тільки через 10 - 15 років, коли сьогоднішні першокласники будуть вступати в самостійне життя. Ця обставина, як відзначає В. Гершунський, може породжувати в уявленнях про дійсний стан справ своєрідний “ оптичний обман ”, тобто невинувато благодушні настрої.

Реформа школи - це, врешті-решт, реформа суспільства. Мета реформи - безперервна освіта для всіх громадян. Адже людина, особливо в нашу добу, повинна неперервно вчитися, оскільки в неї з'являються зовсім інші життєві пріоритети, можливості, мета. Людина стає іншою, а водночас іншою стає й суспільство. Оскільки рівень роботи школи, стиль і методи її функціонування чимало вирішують у розвитку нашого суспільства.

Освіта й виховання складають основу, причому історично зумовлену основу освіти в цілому. Уся історія людства доводить, що освіта є необхідною. І хоч в основі лежить освіта первинна, початкова, шкільна, реформувати необхідно передусім вищу освіту. По-перше, обсяг є меншим; по-друге, результат буде отриманий швидше; по-третє, вища освіта висуває вимоги до середньої, а не навпаки; по-четверте, вища освіта формує корпус діячів освіти початкової й середньої, по - п'яте, у процесі вищої освіти їй (вищій освіті) підлягають люди вже дорослі, які можуть мати свої власні думки про те, як, чому й навіщо вчити [6]. Адже саме в стінах вищого навчального закладу, тобто в студентські роки, молода людина розвиває свій талант, щоб реалізувати себе для себе, для своєї країни, для людства в цілому. Дати вищу освіту - значить підготувати людину для майбутньої роботи, для виконання складної задачі.

Офіційна статистика засвідчує, що ефективність капіталовкладень у людину, підвищення її культурного та освітнього рівня у два рази вище, ніж у техніку. Адже недостатній рівень освіти гальмує впровадження більш досконалої технології, а це впливає на ефективність усього господарства. Російський учений В. О.Лекторський вважає, що "характер системи освіти (ідеали освіти, набір навчальних дисциплін, способи взаємовідносин вчителя й учня, організація шкільного життя тощо) зумовлений відповідним типом культури й змінюється разом зі зміною культури, тобто історично й культурно є залежним".

Однак, на жаль, за останні роки вища школа стала випускати спеціалістів з низькою гуманітарною й духовною культурою. Як наголошують дослідники, у системі вищої освіти відбулося обезцінення таких важливих загальнолюдських цінностей як гуманізм, інтелігентність, освіченість, власна гідність. Про це наголошував відомий філософ-екзистенціаліст Карл Ясперс: "специфікою з часів Шіллера є "розбожествлення" світу, унаслідок чого в Європі склалася раціональність, яка не визнає нічого святого". Тому зовсім не випадково в останні роки в літературі широко обговорюється проблема гуманізації та гуманітаризації освіти. Адже ж традиційні цінності є серцевиною світогляду, вони задають ціннісне відношення людини до світу. Їх вилучення, як засвідчує історичний досвід, завжди породжує вакуум, а він, у свою чергу, заповнюється анти цінностями. Скажімо, вища технічна (інженерна) освіта не сформувала уявлень у фахівців про моральні обмеження, що існують при прийнятті технічних рішень. Формування духовного світу студентства залишається одним з актуальних завдань гуманітарної освіти.

Отже, завданням вищої школи має бути не просто підготовка спеціаліста світового рівня, а й виховання високоосвіченої й духовно багаті людини з гуманістичними поглядами та переконаннями, що знайде своє втілення у відношенні до навколишнього світу в усіх його проявах. Бо, як наголошував фундатор відомого Римського клубу А. Печеї, саме в людині містяться витoki всіх наших проблем, у ній зосереджені всі наші прагнення й надії, усі начала й звершення.

Урешті-решт треба ретельно вивчати зарубіжний досвід у сфері освіти, відібрати все краще. Та й свої вітчизняні знахідки у сфері освіти не гріх згадати та застосувати для побудови нової системи освіти. Адже ми ще не так давно мали найкращу у світі систему освіти. Іммануїл Кант у своєму творі “Про педагогіку” писав, що істинне виховання повинно готувати людей до майбутнього, кращого стану всього людства. Тоді вони, люди, викличуть до життя цей стан.

Обговорення проблем сучасної освіти, які сьогодні постали перед людством, не є самоціллю. Саме від їхнього вирішення залежить розуміння сутності цінностей і мети освіти, тенденцій розвитку того соціального й природного середовища, у якому буде функціонувати освіта в майбутньому, реальних можливостей впливу освіти на духовні, моральні пріоритети особистості. Освіта є вічною, вона має неперехідну цінність і за своєю суттю працює на майбутнє. Адже ж зовсім не випадково Організація Об'єднаних Націй віднесла проблему освіти до числа глобальних проблем сучасності**.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає глибокий гуманізм педагогіки В.Сухомлинського?
2. Які основні етапи педагогічної діяльності В.Сухомлинського?
3. Якими нагородами відзначена невтомна праця В.Сухомлинського?
4. Як ставився В.Сухомлинський до народної педагогіки? Яке місце зайняла народна педагогіка у творчій спадщині педагога?
5. Яке місце у навчанні та вихованні учнів В.Сухомлинський відводив культурно-історичним традиціям рідного народу?
6. Які шляхи виховання творчої особистості рекомендує В.Сухомлинський?
7. Назвіть проблеми освіти на сучасному етапі в Україні.